

לא תגנוב

סיפור בתוך סיפור

אוצר המדרשים (אייזנשטיין) עשרת הדברות עמוד 459

דבור שמיני: לא תגנוב, לעולם הוי זהיר ורגיל ביראתו של הקב"ה ולא תעבור על דבריו, כדי שתזכה לראות ולהיות בחבורת צדיקים ולא בחבורת רשעים שלא תכלם בבושתם, ולא תפשוט יד בגנבה. שאין אדם יכול לקבץ עושר מגנבה, שכל הגונב משלם כפלים. אם אין לו, מוכרו¹ בגנבתו, שנאמר: "אם אין לו ונמכר בגנבתו". מעשה היה בימי שלמה המלך בשלושה בני אדם שהיו מהלכין בדרך בערב שבת וקדש עליהם היום. אמרו זה לזה: בואו ונטמין ממוננו במקום אחד. והלכו והטמינו הממון. כשהגיע חצי הלילה, עמד אחד מהם ונטל הממון והטמין אותו במקום אחר. במוצאי שבת בקשו לילך לדרכם והלכו לאותו מקום ולא מצאו הממון. זה אומר: אתה גנבת וזה אומר: אתה גנבת. הלכו לדון לפני שלמה המלך.² הסדירו לפניו הדברים, אמרו לו: "לבקר משפט"³ כששמע הדברים, היה אומר: אם איני אומר להם הדין עכשיו, יאמרו: איה חכמתו של שלמה! מה עשה? ישב וחקר בחכמתו ובינתו להחזיר להם תשובה ולתפוס אותם מתוך דבריהם. כיון שחזרו אצלו התחיל לדבר להם, אמר: שמעתי עליכם שאתם בעלי תורה ובעלי חכמה ומשפטים, בבקשה מכס דין אחד אני שואל לכם אשר מלך רומי שלח אלי לשאול לחקרני בדבר שאירע לו במלכותו. בתינוק ותינוקת שהיו דרין בחצר אחת ונתאוה זה אצל זה.⁴ אמר התינוק לתינוקת: בואי ונעשה תנאי בינינו בשבועה, שכל מי שירצה לארוס אותך אל תישמעיו, אלא ברשותי. ונשבעה לו כך. לימים נתארסה אותה התינוקת.⁵ כיון שנכנס החתן אליה, אמרה לו: איני שומעת לך, עד שאלך אצל פלוני ואשאל רשות ממנו שכבר נשבעתי לו. מה עשתה? הלכה אצלו ואמרה: טול כסף וזהב הרבה ופטרני לבעלי.⁶ אמר: הואיל ואת עומדת בשבועתך, הרי אני פוטרך לבעלך ולא אקח משלך כלום. ולבחור שבא עמה אמר לו: שמח בחלקך בשלום. והלכו להם.⁷ כשהיו חוזרים בדרך, פגעו בהם לסטים והיו ביניהם זקן אחד⁸ ונטל לעצמו את הנערה ואת כל הכסף והזהב אשר עמהם והתכשיטין אשר עליהם. ורצה לבוא אל הנערה. אמרה לו לזקן הליסטים: בבקשה ממך, המתן לי מעט עד שאספר לך דבר אחד שאירע לי. וספרה לו כל המעשה. אמרה הנערה: ומה אותו בחור שהיה עומד בפרקו וכבש את יצרו ולא רצה לנגוע בי, אתה שאתה זקן ויש בדין שתהא לפניך יראת שמים בכל שעה, על אחת כמה וכמה שאתה לא תיגע בי! הילך כל הכסף והזהב אשר אתי, ופטרני לשלום ואלך עם בעלי. כיון ששמע אותו זקן כך, נשא עיניו לשמים ונשא בעצמו קל וחומר: ומה שאני הולך על שפת קברי בכל יום ויום ועכשיו אני אעשה כך וכך?! מה עשה? שְׁלַחָה והלכה לה עם בעלה והחזיר לה כל התכשיטין וכל הכסף והזהב שלקח מהם, ולא רצה לנגוע ולהנות מכל אשר להם מאומה.⁹

¹ מוכר את עצמו, נמכר. ראה דברינו [פתיח במשפט עבד עברי](#) בפרשת משפטים.

² האם הדרשן מבקש לעורר בקורא את סיפור משפט שלמה שבמקרא? ראה דברינו [משפט שלמה](#) בפרשת מקץ.

³ נראה להסביר כאן שלאחר שהם השמיעו טענותיהם לפני שלמה המלך הוא ביקש זמן לדון ולחרוץ את המשפט למחרת, ואילו הם קובלים על כך שהוא דוחה אותם ולא יכול להכריע הדין. ולפיכך שמנו סימן שאלה בסוף המשפט. ועדיין השימוש כאן בביטוי "לבוקר משפט" הוא חריג והפוך מהמקור. ראה הפסוק בירמיהו כא יב בו הנביא קורא למלכי בית דוד להזדרז במשפט: "בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט והצילו גזול מיד עושיק פן תצא כאש חמתי וכו'". ראה בגמרא יומא עה ע"א שמשה היה דן כך ובעזרת נס העומר. ובסנהדרין יט ע"א לומדים מפסוק זה ש"מלכי בית דוד - דן ודנין אותך", ועוד כיוצא באלה. אבל כאן נדרש פסוק זה לגנאי.

⁴ תינוק ותינוקת אצל חז"ל הם נערים ונערות כבר די בוגרים. ראה עירובין נג ע"ב, קידושין פ ע"א, סנהדרין צד ע"ב וכן רבים.

⁵ ומה קרה לאותו בחור שהשביע אותה? האם גם הוא נשבע? האם הוא כבר התארס עם מישהי אחרת בינתיים? ראה בראשית רבה יז סימן ז איך אהבות ילדות ונעורים חולפות, בסיפור מטרונה לרבי יוסי: "אמורה הייתי להנשא לאחי אמי ועל ידי שגדלתי עמו בבית התכערתי בעיניו, והלך ונשא לו אשה אחרת ואינה נאה כמוני".

⁶ אבל מסתבר מהמשך הסיפור שבעלה של אותה נערה הלך איתה לבחור שנשבעה לו.

⁷ מזכיר את סיפור חולדה ובור, רק בהפך. ראה מעשה זה ברש"י מסכת תענית דף ח עמוד א ובמדרש הגדול בראשית טו ו.

⁸ ראש הליסטים.

⁹ עד כאן הסיפור בתוך סיפור של שלמה בשם מלך רומי. מכאן ואילך חזרה לסיפור הראשי.

- עכשיו שלח אלי מלך רומי לפרש איזה מהם משובח מכל אלו? אמרו לו הדין.¹⁰ פתח הראשון ואמר: משבח אני את הנערה שעמדה בשבועתה. פתח השני ואמר: משבח אני את בעלה שכבש את יצרו ולא רצה ליגע בה. פתח השלישי ואמר: משבח אני את זקן הליסטים שגזל ממון והחזיר להם כל הממון שנטל ולא רצה ליגע בה. ועוד, אם החזיר את האשה למה החזיר את הממון?¹¹ מיד פתח שלמה המלך ואמר: מה זה שלא היה שם, אלא לשמע אוזן הרהר אחר הממון שלא ראה מימיו, ממון זה על אחת כמה וכמה. מיד ציווה שלמה המלך עליו וכפתוהו והלקוהו והודה לפניו והראה אותו מקום שהטמין שם הממון. ויראו כי חכמת אלהים בקרבו. על כן לא יפשוט אדם ידיו בגנבה, שכל נסתריהו יהיו גלויים וידועים.¹²

מחלקי המים

¹⁰ אולי צריך לתקן: אמרו לי, או שהוא לשון קצרה: אמרו לי מה לומר לו.
¹¹ אפשר להציע שחבר הנעורים שפטר אותה משבועתה הוא המשובח. אבל ראה הערה 5 לעיל.
¹² ואת ההשוואה עם משפט שלמה המסופר במקרא, נשאיר לשואבי המים.